

سرو در آیین‌ها و آینه‌ها

مولفان

اشرف جباری امیر دیزج

(عضو باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز)

دکتر عنایت‌الله حدیدی، دکتر پروانه عادل‌زاده

(اعضای هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز)

www.ketab.ir

- سرشناسه : جباری امیر دیزج، اشرف، ۱۳۵۹
 عنوان و نام پدیدآور : سرو در آیین ها و آینه ها
 مشخصات نشر : تبریز: مولی علی، ۱۳۹۴.
 مشخصات ظاهری : ۱۳۷ ص.
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۶۰۴۲-۴۰-۴
 وضعیت فهرست : فیهای مختصر
 نویسی :
 یادداشت : فهرست نویسی کامل این اثر در نشانی: <http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است
 شناسه افزوده : عادل زاده، پروانه، ۱۳۵۳ -
 شناسه افزوده : حدیدی، خلیل، ۱۳۲۰
 شماره کتابشناسی : ۳۸۷۴۶۱۴
 ملی :
 تاریخ درخواست : ۱۳۹۴/۰۴/۱۱
 تاریخ پاسخگویی : ۱۳۹۴/۰۴/۱۵
 کد پیگیری : ۳۸۷۱۸۶۶

سرو در آیین ها و آینه ها

مولفان: اشرف جباری

خلیل حدیدی، پروانه عادل: داده (اعضای هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز)

ناشر: مولی علی - تبریز

حروف چینی و صفحه آرایی و سرری فنی موسسه چرخ نیلوفری آذربایجان

طرح روی جلد: محمد زرنقی

شمارگان: ۱۰۰ جلد

لیتوگرافی: نگین فیلم

چاپ: یکید

نوبت چاپ: یکم، اسفند ۹۵

صحافی: صادقی

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۰۴۲-۴۰-۴ ۹۷۸-۶۰۰-۶۰۴۲-۴۰-۴: ISBN: ۹۷۸-۶۰۰-۶۰۴۲-۴۰-۴

مرکز پخش: انتشارات مولی علی؛ آبرسان، پاستور جدید، مابین کوی بنیاد و کوی سیزده آبان،

پلاک ۲۲ طبقه چهارم

تلفن: ۰۴۱-۳۳۳۶۸۸۶۴

قیمت: ۱۵۰۰۰۰ ریال

۱	مقدمه
---	-------

فصل یکم: اسطوره

۴	اصطلاح‌شناسی اسطوره
۵	تعریف اسطوره
۸	میتولوژی
۹	نحوه‌ی شکل‌گیری اساطیر
۱۰	منشأ اساطیر
۱۱	فایده‌ی اسطوره‌شناسی
۱۱	کارکردهای آغازین و غایت و خصلت اسطوره‌ها
۱۲	اسطوره و افسانه
۱۳	اسطوره و دین
۱۴	همبستگی اسطوره با تاریخ
۱۴	جنبه‌های تجلی اسطوره در شعر و ادب

فصل دوم: درخت سرو

۱۸	سرو
۱۸	انواع سرو
۲۴	موارد استعمال سرو در پزشکی سنتی ایران و سایر کشورها
۲۵	خواص درمانی پیرو
۲۵	خواص درمانی سرو کوهی
۲۶	خواص درمانی سروکاد
۲۶	خواص درمانی آبهل
۲۷	نمونه‌های تاریخی سرو
۲۷	سرو کاشمر
۲۹	سرو فریومد(فارمد):
۳۰	سرو ابرقو(ابر قوه، ابرکوه):
۳۱	سرو غاتقر
۳۲	سرو آزاد لبنان

فصل سوم: درخت در اساطیر

۴	نمادینگی درخت
۵	درخت کیهانی
۷	درخت زندگی
۸	وجه منفی نمادگرایی درخت
۹	گیاه بیمارگی در اساطیر ایران
۱۰	منشأ گیاهی آفرینش آدمی
۱۱	نظریه‌ی اسطوره‌ی شجره‌ی سیاوش
۱۲	مذهب پرستش درخت
۱۳	نظریه‌ی بیشه‌ی مقدس
۱۴	درخت و خدایان
۱۵	آیین ریاری در شرق

فصل چهارم: ایزدان در اساطیر

۱۶	خلقت شگفت خیزمیت
۱۷	ایزد مهر
۱۸	قدمت مهر
۱۹	مهر در اوستا
۲۰	شهرت مهر در ایران و ممالک مجاور
۲۱	مهر نزد برهمنان
۲۲	مهر در کتیبه‌های هخامنشیان
۲۳	مهرگان در دوران هخامنشی و ساسانی
۲۴	زمان مهرگان
۲۵	شب یلدا و سرو
۲۶	زرتشت
۲۷	معنای لغوی «زردشت»
۲۸	زادگاه زرتشت
۲۹	راستی و دروغ در آیین مزدیسنا
۳۰	گشتاسپ
۳۱	اعلام استقلال گشتاسپ
۳۲	دعای آفرین پیغمبر زرتشت به گشتاسپ

فصل پنجم: جنبه های اساطیری درخت سرو

۷۳	 سرو درخت جادویی
۷۳	 تجلی اسطوره‌ای سرو در اساطیر جهان
۷۳	 سرو در اساطیر آسیا (بین النهرین)
۷۳	 سرو در اساطیر اروپا
۷۳	 سرو کوهی در اساطیر اتریش
۷۴	 سرو در اساطیر ایتالیا
۷۴	 سرو در اساطیر ایران
۷۴	 سرو در اساطیر چین
۷۵	 سرو در اساطیر روم
۷۶	 سرو در اساطیر ژاپن
۷۶	 سرو کوهی در اساطیر لهستان
۷۶	 سرو در کرانه‌های مدیترانه
۷۶	 سرو در آیین مسیحیت
۷۷	 سرو در اساطیر یونان
۷۸	 سرو و مار
۷۹	 سرو و آهو
۷۹	 ارتباط درخت سرو و اصحاب رس

فصل ششم: سرو در هنر ایرانی

۸۲	 سرو در آیین‌های ایرانی
۸۵	 سرو در هنرهای دستی ایران زمین
۸۷	 نقش سرو در قالی ایرانی
۸۸	 سرو در معماری و باغ ایرانی
۸۹	 استفاده از سرو در تخت جمشید و معابد

فصل هفتم: درخت سرو و تجلی آن در ادبیات فارسی

۹۴	 «درخت سرو» در ادبیات کلاسیک (نظم)
۹۴	 اشاره به پایداری سرو
۹۴	 اشاره به استقامت و پایداری سرو در مقابل خزان
۹۴	 درخت سرو و حجابندی
۹۵	 اشاره به راستگویی سرو
۹۵	 اشاره به ادعای برتری قد سرو
۹۵	 اشاره به پای در گِل بودن سرو

۵	 اشاره به آزادی سرو
۹	 سرو استعاره از معشوق و مجازاً قد و قامت یار و استعاره از اشخاص
۰۲	 درخت سرو
۰۵	 بی‌ثمری سرو
۰۵	 ارتباط سوسن و سرو
۰۶	 ارتباط خورشید و سرو
۰۶	 ارتباط سرو و قمری
۰۷	 سرو و تذرو
۰۸	 سرو و فاخته
۰۸	 کوتاه‌دستی سرو
۰۹	 پای سرو
۱۰	 سرو و شمع
۱۱	 سرو استعاره از دنیا، کتاب و موارد دیگر
۱۲	 سرو استعاره از اشخاص
۱۹	 درخت سرو در بار کلا (نثر)
۲۰	 سرو در ادبیات (نظریات)
۲۷	 «درخت سرو» در آثار ناصر انثر
۲۸	 ارتباط درخت سرو و گل ییوخر
۲۹	 سرو در رمان معاصر فارسی
۳۴	 نتیجه گیری
۳۵	 فهرست منابع:

یکی از دلنوازترین مناظری که چشم‌ها را خیره می‌کند طبیعت زیبا و گاه سرکش است که اشرف مخلوقات را شیفته‌ی خود کرده است. آری بشر از ابتدای آفرینش خود با گیاهان که یکی از مواهب طبیعت است پیوند دائمی داشته است و از جمله عواملی که سبب به وجود آمدن اساطیر شده است شرایط اجتماعی و پدیده‌های طبیعت بوده است و این که انسان‌های پیشین چه احساس و عقیده‌ای راجع به پیرامون خود داشته‌اند و باورها و اعتقادهای آنان بر چه اساسی استوار بوده است و شاید به وسیله‌ی اسطوره و افسانه بود که گذشتگان می‌خواستند علت موجودیت و چیستی هر پدیده‌ای را در اطراف خود تبیین کنند.

اسطوره، واقعیت فرهنگی به غایت پیچیده‌ای است که از دیدگاه‌های مختلف و مکمل یکدیگر، بررسی و تفسیر می‌شود. اسطوره نقل‌کننده‌ی سرگذشتی قدسی و مینوی است؛ راوی واقعه‌ای است که در زمان اولین، زمان شگرف بدایت همه‌چیز، رخ داده است. زمانی که تاریخ سکوت می‌کند و گستره‌ی باستان‌شناسی درمی‌ماند، هزاره‌های ناشناخته‌ی اقوام را باید در اسطوره‌ها جست. هر کنش آیینی و هر رسم نمادین امروزین، ریشه در گذشته‌های بس دور دارد و اسطوره‌ها را در آن خود پاس می‌دارد و به زبان دیگر می‌توان گفت اسطوره، روایت یا داستانی است که در آن خدایان یا ارباب افع، یک یا چند نقش اساسی دارند یا داستان‌هایی حاکی از مناسبات اسرارآمیز انسان با خداست. اسطوره همیشه متضمن روایت یک خاتمه است، یعنی می‌گوید: چگونه چیزی پدید آمده، موجود شده، و هستی خود را آغاز کرده است.

پیداش و حیات اسرارآمیز گیاهان، بشر ابتدایی را در اندیشه و تفکر عمیقی فرو می‌برد و به این نتیجه می‌رساند که هر درخت خدایی است که در آن پویا شدن و سخت آن شخصیتی مافوق آدمی پنهان است و این به معنی اصلی تجلی خداوند در آیین‌های طبیعت است.

درخت سرو وقف خورشید است. درخت‌های ... ی تثلیث میترا هستند.^۱

تقدس درخت سرو، مربوط به اعتقادات مهرپرستی است. زشت و میترا با نماد درخت سرو پیوند دارند. پیکره‌های میترا زایش او را از میان درخت سرو نشان می‌دهد.^۲

باید دانست که درخت سرو از دیرباز علامت و نشانه‌ی ایران باستان بوده است. «... در قالی‌ها و فرش‌ها و ... نقش سروهای شاخه برگشته دیده می‌شود، بقایای آثار همان سنت ملی است. آزاد و آزاده، حتی از آزادگان، لقبی است که به ایرانیان داده می‌شده است و صورت سرو یا سرو افکنده از زمان‌های باستان تا به امروز در بنه‌ها، ظروف و جامه‌ها و پوشیدنی‌ها و گسترده‌ی‌های ایرانی و کلاه شاهان؛ مثل رمز و نشان و نماینده‌ی ملی به نظر می‌آید و ... این می‌نماید که حکایت از راستی و فروتنی می‌کند.»^۳

^۱ - آیین میترا، ۱۳۷۵: ۹۰.

^۲ - آفرینش خدایان، ۱۳۷۷: ۳۰.

^۳ - مزدیسنا و ادب پارسی، ۱۳۶۳: ۵۵.

هدف اینجانب در این کتاب، بررسی جنبه‌های اساطیری درخت سرو و تجلی آن در ادبیات فارسی می‌باشد. نگارنده در این زمینه با اطلاعات موجود و همچنین منابعی که در دسترس است و با توجه به علاقه‌ی خاص خود به موضوع اساطیر و با تهیه‌ی منابع موجود و بضاعت اندک علمی خود، سعی داشته است تا در این راه بیکران گام بگذارد.

در تدوین این کتاب حدود ۱۱۵ منبع معتبر به کار رفته است که در حدود ۲۵ منبع از آن در خصوص اسطوره، ۶۰ منبع ادبی و بقیه در زمینه‌ی تاریخ و معماری می‌باشد. این کتاب در ۸ فصل تنظیم شده است و تصاویر موجود برای فهم بیشتر مطالب آورده شده است.

اکثر منابع کمیاب و نفیس مورد مطالعه در این زمینه جزو کتاب‌های مرجع و غیر امانتی است و همین امر کار را دشوارتر می‌کند و چه بسا که ردیابی از این درخت در آن‌ها رؤیت نمی‌شد. این راه هر چند مانند هر کار پژوهشی، سختی‌های خود را داشت و صبری و پرمای می‌طلبید ولی زمانی که از رازهای این درخت شکفت‌انگیز یکی یکی پرده برداشته می‌شد ثمره‌ی شیرین این صبری را می‌چشیدم. وقوف به این مسئله که درخت سرو از قدیم‌الایام در زندگی مردم رری و ساری بوده است بی‌آن‌که متوجه حضورش باشیم، از دلایل کاشتش در مهرابه‌های میتراپی، مقبره‌ها، رستگاه‌ها و کلیساها گرفته، تا نقش و تصویر آن در آثار باستانی و سرنیزه‌ها و بیرق‌های مراسم عاشورا و جای جای تخت جمشید و نقش‌ها و فرش‌ها و تابلوفرش‌ها و ماندگارشدنش در شب‌های یلدا و کریسمس مرا بر آن می‌داشت تا با علاقه‌ی بی‌ساقف با ساقه در آثار ادبی و اساطیری بپردازم.